

bakkallara paket kâğıdı olarak satılmış, sadece Kandiye'deki kadı sicilleri (166 defter) günümüze kadar gelebilmiştir (Stavrinidis, I, 22). Bunların yanında Girit'te Hanya'da, Kuzey Yunanistan'da Karaferye ile (Veroia) Kozani'de ve Rodos gibi yerlerde küçük arşivler bulunmaktadır (Hacısalihoğlu, *Südosteuropa von vormoder-ner Vielfalt*, s. 71-72, 78-79). Yüzyıllarca Osmanlı yönetiminde kalan bugünkü Yunanistan topraklarında Türkçe yer isimleri de yaygınlaşmıştır. Yunanistan'ın bağımsızlığıyla birlikte yer isimleri Yunancaleştirildi. 1912'de ve daha sonra Yunanistan'ın ele geçirdiği bölgelerde meselâ Makedonya'da "yabancı" yer adları 1927'de topluca değiştirildi ve bu yolla da bölgenin Osmanlı-İslâm geçmişiyle bağları koparılmaya çalışıldı. Bundan Slavca isimler de nasibini aldı. Metaxas diktatörlüğü döneminde bölgede yaşayan Bulgar-Makedon topluluğunun şahıs isimleri zorla Yunancaleştirildi. Batı Trakya'daki Türkçe yer isimleri de aynı âkibete uğradı.

BİBLİYOGRAFYA :

Eviya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, tür.yer.; *Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Salnâmesi*, 4. defa, İstanbul 1266, s. 67-70; J. Ph. Fallmerayer, *Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters, Teil I: Untergang der peloponnesischen Hellenen und Wiederbevölkerung des leeren Bodens durch slavische Volksstämme*, Stuttgart 1830; G. Chassiotis, *L'instruction publique chez les turcs depuis la prise de Constantinople par les turcs jusqu'à nos jours*, Paris 1881; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, tür.yer.; H. Antoniadis-Bibicou, "Villages désertés en Grèce. Un bilan provisoire", *Villages désertés et histoire économique*, Paris 1965, s. 343-417; Hans-Georg Beck, *Geschichte der byzantinischen Volksliteratur*, München 1971; N. S. Stavrinidis, *Metafraseis turkikon istorikon engrafon: Aforonton eis tin istorian tis Kritis*, Herakleion 1975-85, I-V; Cengiz Orhonlu, "Yunanistan Türkleri", *TDEK*, s. 1099-1103; K. Kreiser, *Die Siedlungsnamen Westthraciens nach amtlichen Verzeichnissen und Kartenwerken*, Freiburg 1978, tür.yer.; Charalambos Buras, *Ekklesies stin Ellada meta tin Alosi*, Atina 1979-98, I-V; D. Kitsikis, *Istoria tu Ellinoturkiku horu, 1928-1973*, Atina 1981; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri IV*, s. 179-384; R. Clogg, "The Greek Millet in the Ottoman Empire", *Christians and Jews in the Ottoman Empire* (ed. B. Braude – B. Lewis), New York 1982, I, 185-207; E. Krüger, *Die Siedlungsnamen Griechisch-Makedoniens nach amtlichen Verzeichnissen und Kartenwerken*, Berlin 1984; A. Vakkalopoulos, *Griechische Geschichte von 1204 bis heute*, Köln 1985; M. Kiel, *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans*, Hampshire 1990; a.mlf., *Das Türkische Thessalien*, Göttingen 1996; a.mlf., "The Ottoman Imperial Registers: Central Greece and Northern Bulgaria in the 15th-19th Century. The Demographic Development of Two Areas Compared", *Reconstructing Past Population Trends in Mediterranean Europe: 3000 BC-AD 1800* (ed. J. Bintliff – K. Sboni-

as), Oxford 1999, s. 195-218; a.mlf. – Frederich Sauerwein, *Ost-Lokris in türkischer und neugriechischer Zeit (1460-1981)*, Passau 1994; E. Tzelempi, *Odoiporiko stin Ellada: 1668-1671* (trc. D. Lupis), Atina 1994; Ahmet Halaçoğlu, *Balkan Harbi Sirasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)*, Ankara 1994; Halit Eren, *Batı Trakya Türkleri: Lozan'dan Günümüze* (doktora tezi, 1995), MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü; H.-J. Kornrumpf, *Territoriale Verwaltungseinheiten und Kadiamtbezirke in der europaischen Türkei*, Karlsruhe 1995-2005, I-II; Bekir Çelebi, *Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi* (yüksek lisans tezi, 1999), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Turgay Cin, *Yunanistan'da Müslüman Azınlık Açısından Din ve Vicdan Özgürlüğü* (doktora tezi, 2002), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; G. I. Salakides, *Sultansurkunden des Athos-Klosters Vatopeti aus der Zeit Bayezid II. und Selim I.*, Thessaloniki 1995; a.mlf., *I Larisa (Yenişehir) sta mesa tu 17u aiona*, Thessaloniki 2004; a.mlf., *Ta Sultanika Engrafa tis Dimotikis Vivliothikis tis Kozanis (1721-1909)*, Kozani 2004; G. Schreiber, "Die Frühzeit Griechenlands", *Weltgeschichte II: Im Schatten des Olymp* (haz. H. Pleticha), Gütersloh 1996, s. 77-90; M. Firnkes, "Griechenland von der Blütezeit der Polis bis zum Niedergang", a.e., s. 91-122; D. Reinhold, "Alexander der Grosse und die Diadochenreiche", a.e., s. 277-298; H. Schreiber, "Freunde und Gegner. Die Völker im Mittelmeerraum", a.e. II: *Rom und der Osten* (haz. H. Pleticha), Gütersloh 1996, s. 61-83; Ch. Roedig, "Augusti, Caesaren, Bischöfe. Das Reich zur Zeit Diokletians und Constantins", a.e., s. 231-252; Mehmet Ali Gökaçtı, *Geographika: Yeniden Keşfedilen Yunanistan*, İstanbul 2001; a.mlf., *Nüfus Mübadelesi: Kayıp Bir Kuşağın Hikâyesi*, İstanbul 2002; Evangelia Balta, *Ottoman Studies and Archives in Greece*, İstanbul 2003; İsmail Bıçakçı, *Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri*, İstanbul 2003; M. Mazover, *Salonica, City of Ghosts*, London 2004; F. Zarinebaf vd.ğr., *A Historical and Economic Geography of Ottoman Greece: The Southwestern Morea in the 18th Century*, Princeton 2005; Mehmet Hacısalihoğlu, "Osmanische Quellen zur Balkangeschichte: Versuch einer Übersicht über die Bestände des Zentralarchivs in Istanbul und weiterer osmanischer Archive", *Südosteuropa von vormaliger Vielfalt und nationalstaatlicher Vereinheitlichung* (der. K. Clewing – O. J. Schmitt), München 2005, s. 35-85; a.mlf., *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu: 1890-1918* (trc. İhsan Catay), İstanbul 2008; a.mlf., "Doğu ve Güneydoğu Avrupa'daki Ortodoks Halkların Tarihinde ve Düşünce Dünyasında İstanbul", *İstanbul: İmparatorluk Başkentinden Megakente* (ed. Yavuz Köse, trc. Ayşe Dağlı), İstanbul 2011, s. 66-90; Elçin Macar, "The Turks of the Dodecanese: From Lausanne to the Present", *Minority Issues in the Balkans and the EU* (ed. Mehmet Hacısalihoğlu – Fuat Aksu), İstanbul 2007, s. 109-117; T. I. Verrou, *Toponymia kai Dioikitiki Katanomi Oikismôn tis Makedonias: Metavoles ston 20o aiöna*, Thessaloniki 2008; H. W. Lowry, *The Shaping of the Ottoman Balkans, 1350-1500: The Conquest, Settlement and Infrastructural Development of Northern Greece*, İstanbul 2008; Neval Konuk, *Midilli, Rodos, Sakız ve İstanköy'de Osmanlı Mimarisi / Ottoman Architecture in Lesbos, Rhodes, Chios and Kos Islands*, Ankara 2008; a.mlf., *Yunanistan'da Osmanlı Mimarisi / Ottoman Archi-*

ecture in Greece / Othomaniki Arhitektoniki stin Ellada, Ankara 2010; Ali Fuat Örenç, *Balkanlarda İlk Dram: Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan*, İstanbul 2009; Pınar Şenşişik, *The Transformation of Ottoman Crete: Revolts, Politics and Identity in the Late Nineteenth Century*, London 2011; Semaya Eyice, "Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri", *TM*, XII (1955), s. 205-230; David E. Aune, "Grek", *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East*, New York 1997, II, 434-440; F. Rosenthal, "Yünân", *El²* (ing.), XI, 343-345.



MEHMET HACISALİHOĞLU

YÛNİNÎ, Ali b. Muhammed

(علي بن محمد البونيني)

Ebü'l-Hüseyn Şerefüddin Ali
b. Muhammed b. Ahmed el-Yünîni
(ö. 701/1302)

Buhârî'nin
el-Câmi'u's-şâhih nüshaları üzerine
yaptığı çalışmayla tanınan
hadis âlimi.

11 Receb 621'de (29 Temmuz 1224) doğdu. Aslen Lübnan'daki Ba'lebek şehrinin Yünin kasabasında ilim ve tasavvuf ehli bir aileye mensuptur. Ailenin Abdülkâdir-i Geylânî soyundan geldiği ileri sürülür. Tanınmış bir Hanbelî fakihî ve hadis âlimi olan babası Muhammed el-Yünîni aynı zamanda onun ilk hocasıdır. Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih* nüshasının rivayetini Muhammed el-Yünîni'ye nisbet eden Ignaz Goldziher ve onu izleyen Alfred Guillaume'un Ali el-Yünîni'yi babası ile karıştırdıkları anlaşılmaktadır. Yünîni'nin kardeşi Kutbüddin el-Yünîni ise *Zeyli Mir'âti'z-zamân* adlı eseriyle tanınan bir tarih ve hadis âlimidir. Abdülmü'min b. Halef, İbn Ferah, İbnü's-Salâh, Hüseyin b. Mübârek ez-Zebîdî, Münzirî, İbnü'l-Cümmeyzî gibi âlimlerden hadis dinleyen ve dil meselelerine hâkim bir hadis hâfızı olan Yünîni, Ba'lebek'te babasının ardından Hanbelîler'in en önde gelen ismi olarak ders verdi, aynı zamanda diğer bölgelerden gelen çok sayıda kişi onun derslerine katıldı. Yünîni, Dimaşk ve Mısır'a ilmi seyahatler yaptı; bilhassa çok sık gittiği Dimaşk'ta birçok kişi ondan hadis dinledi. Bu ziyaretleri sırasında edindiği kitaplardan Ba'lebek'te bir kütüphane kurdu. Zehebî, Ba'lebek'te iki aydan fazla bir süre kalarak ondan faydalandığını, Birzâli de kendisinden Dimaşk'ta hadis dinlediğini kaydeder. İbnü'l-Lebbân ve Yûsuf el-Mizzî onun talebelerindedir. Yünîni, 668'de (1270) gittiği Dimaşk'ta dil âlimi İbn Mâlik et-Tâ'înin ve diğer birçok âlimin hazır bulunduğu bir mecliste *Şâhih-i Buhârî* nüshasını yet-

YÛNÎNÎ, Ali b. Muhammed

miş bir celsede okuyup nakletti. Bu okumalar sırasında Yûnîni, İbn Mâlik et-Tâî'nin yardımıyla, kendisine ulaşan *Şahîh-i Buḥârî* rivayetlerini Arap dili kaideleri açısından tashih etti. Bununla birlikte İbn Mâlik'in her söylediğini dikkate almadı, nahi bakımından doğru olmakla beraber tek kişi tarafından nakledilen bazı rivayetlere hâşiyede yer verdi (Sezgin, *Buḥârî'nin Kaynakları*, s. 182-183). İbn Mâlik et-Tâî de bu konudaki görüşlerini *Şevâhidü't-tavzîh ve't-taḥîh li-müşkilâti'l-Câmi'i's-şahîh* adlı eserinde yazdı. Yûnîni, 701 Şâbanında (Nisan 1302) yaptığı son Dimaşk seyahatinin ardından Ba'lebek'te Hanbelîler'in mescidindeki kütüphanede bulunduğu sırada bir kişinin saldırısına uğradı; aldığı yaralar yüzünden 11 Ramazan 701'de (10 Mayıs 1302) öldü ve Bâbü Sathâ Mezarlığı'nda defnedildi.

Şahîh-i Buḥârî'nin zabtna ve tashihi-ne gösterdiği özenle tanınan Yûnîni, eserin Firebrî rivayetinin çeşitli râviler tarafından nakledilen hadislerini mukayese etmiş, Firebrî nüshasının tenkitli metnini hazırlamıştır. Bu çalışmada *el-Câmi'u's-şahîh*'in râvileri Asîlî, Ebû Zer el-Herevî, Ebû'l-Vakt ve Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir'in çeşitli isnadlar vasıtasıyla ulaştıkları Firebrî rivayetlerini esas kabul etmiş, fakat bunları kendisine ulaşan diğer yazmalarla da karşılaştırmıştır. Zehebî de Yûnîni'nin kendi nüshasının *Şahîh-i Buḥârî*'nin güvenilir nüshaları ile mukayesesine çok önem verdiğini ve eseri bir yılda on bir nüsha ile mukayese ettiğini bildirmektedir. Yûnîni kendi nüshasında esas aldığı rivayetlere işaret etmek üzere Asîlî için "sâd" (ص), Ebû Zer el-Herevî için "he" (ه), Ebû'l-Vakt için "zi" (ظ), Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir için "şîn" (ش) remizlerini kullanmış, bu remizleri ve metodunu günümüze ulaşan *el-Uşûl ve'r-rumûz elletî tete'allaku bi-Şahîhi'l-Buḥârî* adlı risâlesinde (Merkezü'l-Melik Faysal li'l-bühûs ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, nr. 2-05116) açıklamıştır. Buḥârî'nin rivayetleri ve Yûnîni'nin Buḥârî nüshalarını elde ettiği isnadlarla ilgili bir makale yazan Rosemarie Quring-Zoche söz konusu risâlenin adını *er-Rumûz 'alâ Şahîhi'l-Buḥârî* şeklinde kaydetmiş ve risâleyi makalesinin sonunda yayımlamıştır (bk. bibl.). Şerhinde Yûnîni nüshasını esas alan Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *İrşâdü's-sârî*'nin mukaddimesinde Yûnîni'nin kullandığı remizlere ayrıntılı biçimde yer vermişse de adı geçen risâleye atıfta bulunmamıştır. *el-Câmi'u's-şahîh*'in sonraki nüshalarının ekserisinde Yûnîni'nin çalışması esas alınmış olup *Şahîh-i*

Buḥârî'nin Sultan Abdülhamîd'in emriyle hazırlanan neşri de (I-IX, Bulak 1311-1313) bu nüshaya dayanmaktadır. Yûnîni'nin ayrıca *el-Fürûsü'l-mübârekü'd-dâl 'ale'l-ḥilâti'l-vâkı' fi ba'zi'l-ḥurûf mine'l-Câmi'i's-şahîh* adlı bir risâlesi vardır (Süleymaniye Ktp., Hacı Beşir Ağa, nr. 161).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Dâvûd, *es-Sünen* (nşr. Muhammed Avvâme), Beyrut 1419/1998, neşredenin girişi, I, 99-101; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1500; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâti'l-Hanâbile* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman b. Muhammed el-Useymin), Riyad 1425/2005, IV, 329-333; İbn Hacer, *ed-Düerü'l-kâmine*, III, 98; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *İrşâdü's-sârî*, Kahire 1323, I, 39-40; A. Guillaume, *The Traditions of Islam: An Introduction to the Study of the Hadith Literature*, Oxford 1924, s. 30; Fuat Sezgin, *Buḥârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, İstanbul 1956, s. 181-187; a.m.f., GAS, I, 117; I. Goldzih, *Muslim Studies* (trc. C. R. Barber – S. M. Stern), London 1971, II, 221; Hasan Nasrullah, *Târîhu Ba'lebek*, Beyrut 1404/1984, II, 365-366; J. Fück, "Beiträge zur Überlieferungsgeschichte von Buḥârî's Traditions-sammlung", ZDMG, XCII (1938), s. 60-87; R. Quring-Zoche, "How al-Buḥârî's Şahîh Was Edited in the Middle Ages: 'Ali al-Yûnîni and his Rumûz", *BEO*, L (1998), s. 191-222; M. Yaşar Kandemir, "el-Câmi'u's-sahîh", *DîA*, VII, 117.



FATMA KIZIL

YÛNÎNÎ, Kutbüddin (قطب الدين اليونيني)

Ebû'l-Feth Kutbüddin Mûsâ b. Muhammed b. Ahmed el-Ba'lebekkî el-Yûnîni (ö. 726/1326)

Zeylû Mir'âti'z-zamân adlı eseriyle tanınan tarihçi.

8 Safer 640'ta (7 Ağustos 1242) Dimaşk'ta doğdu. Aslen Ba'lebek şehrinin Yûnîni kasabasından bir sûfi-ulemâ ailesine mensuptur. İlk bilgilerinin tanınmış bir Hanbelî fakihî ve hadis âlimi olan babası Muhammed el-Yûnîni'den aldı. Dimaşk'ta ağabeyi Ali b. Muhammed el-Yûnîni'nin yanı sıra Şerefeddin el-Erbilî, Şerefeddin el-En-sârî, İbn Abdüddâim gibi âlimlerin derslerine devam ederek hadis yanında dinî ilimleri tahsil etti. Daha sonra Mısır'a gidip Kahire'de İzzeddin İbn Abdüsselâm'ın ders ve sohbetlerine katıldı, hadis hâfızı Reşid el-Attâr'dan hadis rivayeti konusunda icâzet aldı. 673'te (1275) hac vazifesini ifa etti. 680 (1281) yılında, Abaka Han'ın kardeşi Mengü Timur kumandasındaki Moğol ordusuyla el-Melikü'l-Mansûr Kalavun'un emrindeki Memlûk kuvvetleri arasında meydana gelen, Moğol ordusunun ağır bir yenilgiye uğradığı II. Humus savaşına katıldı. 689 (1290), 701 (1302) ve

711 (1311) yıllarında Mısır'ı ziyaret ederek oradaki âlimlerle görüşüp bilgisini geliştirdi. yapacağı çalışmalar için malzeme topladı. Ağabeyi Ali b. Muhammed'in vefatından sonra Ba'lebek'teki Hanbelîler'in şeyhliğine tayin edildi (701/1302) ve ders okutarak icâzet vermeye başladı. Memlûk sultanları ve ileri gelenleri nezdinde büyük bir itibara sahipti. Hayatının hiçbir döneminde resmî görev almadı. Ömrünün son dönemini uzlet içerisinde geçiren Yûnîni 13 Şevval 726'da (12 Eylül 1326) Ba'lebek'te vefat etti ve Bâbü Sathâ Mezarlığı'nda kardeşinin yanına defnedildi. 23 Şevval'de öldüğü de rivayet edilir.

Eserleri. 1. Muḥtaşaru Mir'âti'z-zamân (*el-Muḥtâr min Mir'âti'z-zamân*). Yûnîni'nin Sibt İbnü'l-Cevzî'nin *Mir'âtü'z-zamân fi târîhi'l-a'yan* adlı tarihini ihtisar ve ikmal ederek hazırladığı bir eserdir. *el-Muḥtâr*'in çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları mevcuttur (Şakir Mustafa, IV, 38). **2. Zeylû Mir'âti'z-zamân**. 654-711 (1256-1312) yıllarını kapsayan eser geç dönem Eyyûbîler, Haçlılar, Moğollar ve erken dönem Bahrî Memlûkleri tarihinin temel kaynaklarındandır. Eserde Memlûk ordusuyla Moğol kuvvetleri arasında meydana gelen, Moğollar'ın ilk defa mağlûp edilerek batya ilerleyişlerinin durdurulduğu Aynicâlût Savaşı (658/1260) hakkında orijinal bilgiler yer alır. Özellikle Suriye'de cereyan eden, bir kısmına müellifin de şahit olduğu hadiselerin ayrıntılı biçimde kaydedilmesi eseri daha da önemli hale getirmektedir. Yûnîni eserinde her yıla ait olayları anlattıktan sonra o yıl vefat eden meşhur şahsiyetlerin hayatına dair bilgi verir. Devrin tarihçilerinin üslûbunu takip eden Yûnîni şifahî rivayetlerin yanında İbn Asâkir, Kudâî, İbnü'l-Kalânîsi, Bîrzâlî, İbn Sürûr, Tâceddin İbn Hinnâ, Eminüddin İbnü'l-Fârîğ, İbn Hallikân, Ebû Şâme, Tâceddin İbn Hameveyh el-Cüveynî, İbn Vâsıl ve İbn Abdüzzâhir gibi müelliflerin eserlerinden faydalanmış, Nâsirüddin İbnü'l-Furât, İbn Dokmak, Kalkaşendî, Makrîzî, İbn Hacer el-Askalânî, Zehebî, Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, İbn Tağrîberdî gibi tarihçiler de onun eserini kaynak olarak kullanmıştır. *Zeyl*'de siyasal, sosyal ve ekonomik konularla birlikte Mısır ve Suriye'nin kültürel ortamıyla ilgili önemli bilgiler de aktarılmakta ve bürokratik bir görev almayan müellif hadiseleri daha objektif biçimde anlatmaktadır (Baybars el-Mansûr ile karşılaştırılması için bk. *Zeylû Mir'âti'z-zamân*, neşredenin girişi, s. 16-17). *Zeylû Mir'âti'z-zamân*'ın 654-686 (1256-1287) yıllarını içeren kısmı ilk defa Fritz Krenkow tarafın-